

"אל אחד נתנו, פרנס אחד אמרן"

כלומר, לעניין פסיקת ההלכה יש לעשות כשיטה המרכזית, אבל רבנו של עולם כאמת מתגלה בכלל הזמנים שבחיים, וכולם בכלל תורה הם.

ממילא, גם כאשר לא נפסקה הלכה כא"י (פרט לששת המקרים של יע"ל קג"ס – ראה קידושין נב, א), מכל מקום דבריו גם הם ככלל תורה למרות שאינם הלכה:

רבי משה קורדוביור כותב בתחילת ספר האלימות:

"... בעניינים שאינם הלכה אלא מהמדרשים והעניינים התלויים בתורה, ונחלקו במדרש זה ואמר בכה וזה ואמר בכה, ויתקרב אל שכל האדם ענין מאותם העניינים כדעת א' מאותם החולקים ויתפוס בדעת הווא – לא יקרא מין.

המשל בזה: נחלקו בגמרא במדרש איוב - יש אומרים היה, ויש אומרים לא היה, ויש אומרים מ' ישראל, ויש אומרים מאמות העולם. הרי הבחירה ביד האדם לתפוס בדעת א' מן הדעות האלו בתנאי שלא יעלה בדעתו שיש בו כדי להכריע בין החכמים, שלא יאמר זו דעתי כזה מפני כך וכך, שאין בנו כח להכריע הדעות מן הסברא מדעת הפילוסופים וכיוצא (לנו) בענין זה מפני שמגיע ענין זה לדברים העמוקים מאד ... עם כל זה מי שלא ישכיל סודות אלו לא יקרא כופר, ויתפוס לו דרך מן הדרכים בתנאי שישמור פיו ולשונו ולא יתריס, שדברי רז"ל עמוקים הרבה מאד נכונים על סוד האמונה".

ואלו ואלו דברי אלהים חיים:

ערוצין יג, ב:

"שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן והלכה כבית הלל. וכי באחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים – מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן? מפני שנוהגין ועלובין היו ושונין דבריהן ודברי בית שמאי ולא עוד אלא שמקדיטין דברי בית שמאי לדבריהן".

אמנם, למרות שלעת עתה נפסקה הלכה כבית הלל, מכל מקום לעתיד לבוא תיפסק הלכה כבית שמאי:

הרב שלום בוזאגלו, בספר מקדש מלך (חלק א, על זוהר בראשית יז, ב):

"כל מחלוקת שהיא לשם שמיים סופה להתקיים (משנה אבות ה, ז), כי יצתה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים (עירובין יג, ב), כי גם דברי שמאי יש להם שורש למעלה, ועם שאין הלכה כמותם בעולם הזה – סופה להתקיים לעתיד, וכמו שכתב האר"י ז"ל על משנה זו שלעתיד בזמן המשיח תהיה הלכה כבית שמאי ודברי שניהם קיים ואמת".

¹ חסיד חב"ד, למשל, טוענים שהרבי מלובביץ' הוא 'נשיא הדור'. לעומת זאת, הגמרא במסכת סנהדרין (צח, ב) אומרת כי תלמידי רבי שילא אמרו שהמשיח שמו שילה, שנאמר "עד כי יבא שילה" (בראשית מט, י); תלמידי רבי ינאי אמרו שהמשיח שמו ינון, שנאמר "יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו" (תהלים עב, יז); תלמידי רבי חנינה אמרו שהמשיח שמו חנינה, שנאמר "אשר לא אפתן לכם חנינה" (ירמיה טז, יג); תלמידי רבי מנחם בן חזקיה אמרו שהמשיח שמו מנחם, שנאמר "כי רחק ממני מנחם משיב נפשי" (איכה א, טז); וכתב הגר"א שלמשה התלמידים כולם צודקים, שכן משיח"ה הוא ראשי תיבות מנחם-שילה-ינון-חנינה. הווא אמר: המשיח כולל את כולם.

הרב משה מפראג בספר ויקחל משה, דף נד ע"א:

"בזמן הזה הלכה כבית הלל מפני שהעולם מתנהג על פי החסד, עולם חסד יבנה, אבל לעתיד יהיה הלכה כבית שמאי".

רבי צדק הכהן מלובלין, פרי צדק (שמות, עמ' 214):

"לעתיד יהיו הדברי תורה כמו שעלה במחשבה במידת הדין, וכמו שכתב האר"י הקדוש דלעתיד יהיה ההלכה כבית שמאי שהוא מידת גבורה".

שם משמאל (בראשית, חלק ב, עמ' רפז):

"ההלכה כבית הלל, שידוע שמידת בית שמאי היא מידת הדין ומידת בית הלל היא מידת הרחמים, אך הנה ידוע מה שכתב האר"י ז"ל שלעתיד יהיו הגבורות יותר במעלה מהחסדים ועל כן תהיה אז הלכה כבית שמאי".

מפני שתמיד ישנם פנים לכאן ולכאן וכל חכם מגלה פן אחד מתוך המכלול כולו:

המשנה במסכת ערוצין (א, ה) אומרת:

"ולמה מזכירין דברי ה'סיד בין המרבין הואיל ואין ה'לכה אלא קדרי המרבין, שאם יראו בית דין את דברי ה'סיד ויקמוק עליו, שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין קברו עד שיהיה גדול מפניו בחכמה ובמנין".

וכותב בתוספת רבי שמשון בן אברהם משאצין:

"למה מזכירין דברי היחיד, בלומר שכיון שבכל מקום יחיד ורבים הלכה כרבים - למה הוזכרו דברי היחידים בין המחובבים? שאם יראו בית דין דברי היחיד, כגון האמוראים שפסקו הלכות וכשרואים טעם היחיד יכולין לפסוק כמותו שאם משתקעו דבריו לא היו האמוראים יכולין לחלוק בהדיא עם התנאים שהיו גדולים מהם בחכמה ובמנין, ועל סמך זה יכולין לפסוק כדבריו שכבר אמרה תורה 'אקרי רבנים להפול' (שמות כג, ב), ואף על גב שלא נתקבלו דברי היחיד בזמן ראשון ולא הסכימו רבים עמו, כשיבוא דור אחר ויסכימו רבים לטעמו יהי הלכה כמותם".

הווא אומר: דעת המיעוט איננה בגדר של טעות, וכאשר נפסקת הלכה כדעת הרוב – אין הטובה שדעת המיעוט בטעות יסודה. לא כן! אלא גם דעת הרוב וגם דעת המיעוט – תורה הן! ולכן, כאשר בזמן מן הזמנים דעת המיעוט תהפך לדעת הרוב – יוכלו לפסוק כדעה זו. לפי זה יש לשאול: מה אמר הקב"ה למשה בהר סיני – האם הוא פסק כפי הדעה הראשונה או כפי הדעה השנייה?

ממשיך תוס' שאצין וכותב: "שכל התורה נאמרה כן למשה, פנים לטמא ופנים לטהר". כלומר, הקב"ה אמר למשה גם את הדעה האחת וגם את הדעה השנייה. "ואמרו לו: עד מתי נעמוד על הביור? ואמר להם: אחרי רבים להטות, מיהו (=אבל) אלו ואלו דברי אלקים חיים".

מקור הדברים:

ירושלמי סנהדרין (כא, א):

"אילו ניתנה התורה חתוכה לא היתה לרנל עמידה (בפירוש פני משה: בפסק הלכה בלא נטיית דעת לכאן ולכאן, ובפירוש קרבן העדה: אילו ניתנה התורה חתוכה – הלכה פסוקה, אין להוסיף ואין לגרוע מדין הכתוב בתורה, ואם יהיה שניו בענין אסור להורות, לא היה לרגל עמידה – כלומר לא היה באפשר להתקיים בה, דרוב פעמים הענין משתנה ואיננו כמו שמפורש בתורה). מזה מעשים ויידבר ה' אל משה' (בפירוש פני משה: ואמר לו כל הדינים התלויים בכל פרשה ופרשה והדרשות הנטות לכאן ולכאן)..."

ירושלמי סנהדרין (כא, א):

... אמר לפניו: רבונו של עולם, הודיעני היאך היא ההלכה? אמר לו: יאחרי רבים להטות, רבו המוזיני – זכו, רבו המחייבין – חייבו, כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור (בפירוש פני משה: הודיעני היאך ההלכה – שלא יהיה בה ספק, ואמר לו זה אי אפשר אלא אחרי רבים להטות וכו', מפני שהתורה צריך שתהיה נדרשת במ"ט פנים לכאן ולכאן, ואם אני מגלה לך ההלכה שוב לא תהיה נדרשת בהרבה פנים), מניין ודגל"ו. וכן הוא אומר: 'אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף כעליל לארץ מזקק שבעתים' (תהלים יב, ז), ואומר: 'מישרים אהבונך' (שיר השירים א, ד). ובפירוש פני משה: עיקר אהבת התורה לעשות לה משרים על ידי דעות הנטות לכאן ולכאן, ואחר כך מיישרים אותו על פי הרוב".

הוא הדיון ביחס למשנה: אם המשנה היתה אומרת רק את הדעה שנפסקה להלכה – לא היתה אפשרות לחלוק על המשנה אלא אך ורק בבית הדיון הגדול; אך מאחר והמשנה מזכירה את הדעות השונות, גם את אלו שלא נפסקו בשעתו להלכה, ממילא יכול בית דין לפסוק כדעת היחיד, כאשר רוב בית הדיון סובר כדעה זו. וכפי שכותב תוס' שאנץ כ"ל.

וכותב המהר"ל:

"רובי הדעות בעצמם הם כלם מאתו יתברך, ואף אם הם הפכיות, מכל מקום כל אחת יש לה בחינה אמיתית מצד" (דרוש על התורה, עמ' מא). לכן אלו מטמאים ואלו מטהרים, "שאף אם הדבר טמא, אי אפשר שלא יהיה לו צד בחינה אל טהרה שלמה, וכן אם הדבר טהור, אי אפשר שלא יהיה לו בחינה מה של טומאה" (באר הגולה, באר ראשון, עמ' ט). והסיבה שחכם זה תופס דווקא צד זה, כי "בני אדם מחולקים בשכל ואי אפשר שיהיו כל שכלי בני אדם על דרך אחד" לכן חכם יש שכל אחר, אמנם זהו שכל של תורה, ובכל זאת שכל האחד שונה מזולתו.

כדרך זו עלינו להבין, למשל, את מחלוקת החכמים:

במסכת גיטין (ו, ב):

"ויתנה עליו פילגשו" (שופטים יט, ב) – רבי אביתר אמר זבוב מצא לה, רבי יונתן אמר נימא מצא לה. ואשכחיה רבי אביתר לאליהו, אמר ליה: מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא? אמר ליה: עסיק בפילגש כנבעה. ומאי קאמר? אמר ליה: אביתר בני כך הוא אומר, יונתן בני כך הוא אומר. אמר ליה: חס ושלום! ומי איכא ספיקא קמי שמיא?! אמר ליה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן".

כלומר, למעשה היה גם זבוב וגם נימא, אלא שנחלקו חכמים מהו הזכר שיעצבן את אותו אדם והיה עבורו כבחינת 'הקש ששבר את גב הגמל'.

הרמב"ן בהקדמת ספרו מלחמת ה' כתב:

"כי יודע כל לומד תלמודו שאין במחלוקת מפרשיו ראיות גמורות ולא ברוב קושיות חלטות, שאין בחכמה הזאת מופת ברור כגון חשבוני התשבורות ונסיוני התכונה". ההוכחות של חכמי הגמרא אינן הוכחות מוחלטות ומדוייקות, כמו ההוכחות המתמטיות. "אבל נשים כל מאודנו ודיינו מכל מחלוקת, בהרחיק אחת מן הדעות בסברות מכרעות ונדחוק עליה השמועות ונשים יתרון הכשר לבעל דינה מפשטי ההלכות והוגן הסוגיות עם הסכמת השכל הנכון. וזאת תכלית יכלתנו וכוונת כל חכם וירא האלהים בחכמת הגמרא". (ראו לאמונת עתנו, לרב צבי ישראל טאו, חלק ג, עמ' 10-9)